

Lunds universitet
Sociologiska institutionen

LUNDS UNIVERSITET

Vägen tillbaka - en fråga om genus?

- *en kvalitativ studie om könsrelaterade skillnader i återintegreringsprocessen för före detta kriminella individer*

Författare: Ella Galbraith, Hanna Otfors, Jasmine Gholmi

Kandidatuppsats: SOCK10, 15 hp

Vårterminen 2023

Handledare: Veronica Bucar Alm

Abstract

This study aims to investigate the presence of stigmatization in the reintegration process of former criminals. More specifically, this study examines potential gender differences in former criminals' experiences of a reintegration process. A qualitative approach has been applied, utilizing semi-structured interviews with eight respondents who all have a background characterized by crime and drug abuse. The interviews focused on the respondent's experiences during their reintegration process based on three main themes; working life, parenthood and social life. The theoretical framework of the study consists primarily of Erving Goffman's (1963) theory of stigma and theory that concerns structural gender roles. Overall, the results reveal that crime and drug abuse do not correlate with normative societal values. Furthermore, some noticeable gender differences can also be found in the respondent's reintegration process where women tend to endure more societal questioning due to their gender identity. One plausible explanation for this is that societal norms prescribe different expectations for how each gender should perform. Altogether, this signifies that a stigma may appear different based on the person who endures it.

Keywords: former criminals, reintegration, stigma, doing gender, gender roles

1. Inledning	1
1.1 Syfte och frågeställningar.....	1
1.2 Bakgrund.....	2
1.3 Avgränsningar.....	3
2. Metod	3
2.1 Metodval.....	3
2.2 Datainsamling.....	4
2.3 Urval.....	5
2.4 Validitet och reliabilitet.....	5
2.5 Analysprocess.....	6
2.6 Etiska överväganden.....	7
3. Tidigare forskning	8
3.1 Kunskapsläget.....	8
3.2 Conceptualizing stigma.....	9
4. Teoretiskt ramverk	10
4.1 Stigma.....	11
4.2 Doing gender.....	13
4.3 Teoretiska begrepp.....	14
4.3.1 Enabling och disabling stigma.....	14
4.3.2 Dubbel avvikelse.....	15
5. Analys	16
5.1 Presentation av intervjumaterial.....	16
5.1.1 Arbetsliv.....	16
5.1.2 Föräldraskap.....	17
5.1.3 Socialt liv.....	18
5.2 Analys av presenterat intervjumaterial.....	20
5.2.1 Stigmatisering.....	20
5.2.2 Stigmatisering utifrån ett genusperspektiv.....	25
5.2.3 Stigmatisering utifrån maktförhållanden.....	31
6. Slutledning	34
7. Källförteckning	36
8. Bilagor	38

1. Inledning

I en värld präglad av stor medial uppmärksamhet riktad mot kriminalitet, ägnas mindre observans åt den återintegreringsprocess som följer när individer vill bryta sig loss från en sådan livsstil (Sveriges Radio, 2021). En av de mest omfattande utmaningarna i återintegreringsprocessen för före detta kriminella individer är den marginalisering och stigmatisering som följer därav. Parallellt med de utmaningar som löper i samband med återintegreringsprocessen, har forskning visat på ytterligare hinder för individens sociala integration och rehabilitering. En tidigare genomförd studie har visat på förekomsten av könsspecifika hinder i återintegreringsprocessen för före detta kriminella individer. Trots att forskning tyder på att före detta kriminella män och kvinnor möter olika barriärer i återintegreringsprocessen, är det fortsatt ett bristfälligt forskningsfält där könsstereotyper och sociala normer vanligtvis inte tas i beaktning. Den forskning som finns att tillhandahålla rörande återintegreringsprocessen för före detta kriminella, tenderar att fästa avseende vid att det föreligger könsrelaterade skillnader (Spjeldnes & Goodkind, 2009, ss. 328-329). Å andra sidan är det nödvändigt att skapa en förståelse för vad sådana skillnader kan grunda sig i.

Att könsstereotyper och sociala normer i regel inte tas i beaktning vid studier av återintegreringsprocessen för före detta kriminella, åskådliggörs i den kriminalpolitiska debatt som till stor del är utformad med grund i en "one size fits all-metod". Med avstamp i en sådan metod begrundas inte påverkan av komplexa faktorer, såsom könsrelaterade skillnader (Spjeldnes & Goodkind, 2009, ss. 315-316). De hinder som före detta kriminella individer möter, kräver därmed en mer ingående förståelse för hur stigmatisering och kön kan komma att eventuellt påverka återintegreringsprocessen. Därav är det avgörande att redogöra för de eventuella könsrelaterade utmaningar som kan anträffas i återintegreringsprocessen för att utveckla en vidare förståelse för vilken roll respektive kön utgör inom det kriminologiska fältet. Om inte orsakerna bakom denna diskurs begrundas, förefaller det följaktligen problematiskt att utjämna eventuella strukturella skillnader och därmed främja en jämlik och hållbar återanpassning för före detta kriminella individer.

1.1 Syfte och frågeställningar

Mot bakgrund av ovanstående problemformulering är syftet med studien att undersöka förekomsten av stigmatisering i återintegreringsprocessen för före detta kriminella individer. Mer specifikt ämnar studien att med avstamp i kvalitativa intervjuer med före detta kriminella, undersöka huruvida det föreligger eventuella könsrelaterade skillnader i återintegreringsprocessen.

För att svara på ovanstående syfte har följande frågeställningar formulerats:

1. Hur kan före detta kriminella individers erfarenheter av en återintegreringsprocess skildras med avstamp i teori om stigma?
2. Finns det könsrelaterade skillnader i återintegreringsprocessen för före detta kriminella individer och, om så är fallet, vad kan sådana skillnader bero på?

1.2 Bakgrund

Med hänsyn till studiens forskningsfrågor är det av vikt att skapa sig en förståelse för hur synen på kriminalitet och kön har präglat historien. En sådan förutsättning är nödvändig med syfte att skapa ett bredare underlag för att undersöka huruvida det föreligger könsrelaterade skillnader återintegreringsprocessen efter en kriminell livsstil.

Redan på 1800-talet fanns en idé om att undersöka fysiska skillnader mellan män och kvinnor. Den italienska läkaren och kriminalantropologen Cesare Lombroso inspirerades av Charles Darwins naturvetenskapliga gren och utvecklade ett fält inom rasbiologi där han bland annat beskrev skillnader mellan manliga och kvinnliga förbrytare. Utgångspunkten för Lombrosos positivistiska kriminologi tog avstamp i begreppet atavism som innebär att individer som begår brott har förts tillbaka till ett primitivt stadium i den evolutionära utvecklingen. Genom närmare undersökningar av individers yttre attribut identifierade Lombroso ett antal utmärkande egenskaper som ökade benägenheten för män att bli förbrytare. Förenklat betonar detta synsätt att brottslighet är ett medfött beteende och därmed inte socialt konstruerat (Granhag et al., 2021, ss. 25, 55). I kontrast till den kategorisering av förbrytare som Lombroso skapade för män, fanns ingen motsvarighet för kvinnliga förbrytare. Den kvinnliga förbryterskan betraktades snarare som en dubbelt avvikande individ, dels till följd av hennes avvikande från den kvinnliga könsrollen och dels på grund av hennes kriminella aktivitet. För den kvinnliga förbryterskan fanns enbart en utmärkande kategori, hon var ett monster utan chans till rehabilitering. Mot bakgrund av detta skapade

Lombroso därmed differentieringar mellan manliga och kvinnliga förbrytare och menade att det kvinnliga könet tenderar att erhålla en bristfällig moral och har därmed mer skadliga avsikter än män (Newburn, 2017, ss. 133-135).

Sammantaget bör det noteras att Lombrosos teori kritiserats avsevärt. Sådan kritik har framför allt grundat sig i att hans idéer tar avstamp i rasbiologi som gör skillnad på individer utifrån fysiska attribut. Således är hans teori att betrakta som starkt begränsad då ingen hänsyn tas till andra bakomliggande faktorer till brottslighet, såsom sociala faktorer. Däremot har hans tillvägagångssätt, som innefattar att söka orsaker bakom ett fenomen genom insamlat empiriskt material, haft en stor inverkan inom kriminologin och influerat moderna vetenskapliga metoder. Mot bakgrund av detta är det nödvändigt att poängtera att hans teori inte längre anses aktuell då kunskapsläget och människosynen sedan Lombrosos tid har förändrats (Newburn, 2017, s. 135).

1.3 Avgränsningar

Med hänsyn till studiens omfattning samt tidsbegränsning har ett antal avgränsningar tillämpats. Primärt har en geografisk avgränsning gjorts till att omfatta respondenter bosatta i spridda delar av Sverige. En sådan avgränsning var nödvändig då studien enbart ämnar att undersöka återintegreringsprocessen för före detta kriminella individer som är bosatta i Sverige. Vidare har studien avgränsats till att innefatta en specifik ideell organisation som arbetar med återintegrering för före detta kriminella. Denna organisation har försett oss med lämpliga respondenter utifrån studiens forskningsfrågor. Med hänsyn till att organisationen återfinns i flertalet städer i landet, kunde den bidra till en bred mångfald av respondenter som besitter olika erfarenheter och bakgrunder. Studien består således av åtta intervjupersoner, fyra män och fyra kvinnor, med syfte att uppnå en jämn könsfördelning.

2. Metod

2.1 Metodval

Samhällsvetenskaplig forskning omfattar varierande tillvägagångssätt som vanligen grundar sig i kvantitativ eller kvalitativ forskningsmetodik. Studiens övergripande tillvägagångssätt för insamling av empiri är således kvalitativ metod, mer specifikt kvalitativa intervjuer.

Följaktligen har studiens intervjuer genomförts enligt semistrukturerad metod. Semistrukturerade intervjuer innehåller vanligtvis relativt öppna frågor och av den anledningen har studiens intervjupersoner fått utrymme att utforma sina svar med stor frihet. En sådan metodologisk avvägning har varit av särskild relevans för studien då det övergripande ämnet kan innefatta känsliga aspekter för respondenterna och därav ges de utrymme att själva reglera vilken information de vill utge.

Vidare har en intervjuguide utformats med syfte att strukturera intervjufrågorna under specifika teman. Intervjuguiden utgör däremot enbart en mall för hur upplägget för intervjuerna kan genomföras. De tre teman som intervjufrågorna kategoriserats efter är (1) arbetsliv, (2) föräldraskap och (3) socialt liv. Vid semistrukturerade intervjuer ges därmed utrymme för följdfrågor med syfte att följa upp informativa spår som intervjupersonen självantagit kommit in på. Ett sådant tillvägagångssätt genererar således en flexibel intervjuprocess, där frågorna anpassas efter varje respondent (Bryman, 2018, ss. 563-564). Därav har intervjuguidens upplägg justerats vid varje intervjutillfälle för att anpassas efter vad respektive intervjuperson valt att delge. Användningen av semistrukturerade intervjuer har bidragit till en bättre förståelse för studiens respondenter genom att vi särskilt uppmärksammat hur individen uppfattar och tolkar olika händelser och situationer i sin tillvaro. En semistrukturerad intervjumetod anses dessutom vara fördelaktig i studien då vi är fler än en författare inblandade i fältarbetet. Vidare är även en semistrukturerad intervjumetod att föredra i vår studie då den underlättar och säkerställer en jämförelse av det insamlade materialet (ibid).

2.2 Datainsamling

Vid intervjutillfällena kontaktades studiens respondenter via telefonsamtal. Intervjuerna ägde rum i en privat och ostörd miljö för att säkerställa konfidentialitet i samtalen. Tidsspannet för respektive intervju var cirka 20-30 minuter. Trots att intervjutillfällena är att betrakta som relativt kortvariga, kunde tillräckligt med svar genereras och alla frågor enligt intervjuguiden kunde besvaras. Utifrån respondenternas möjligheter och önskemål, planerades en tid för när intervjun skulle inträffa. I samband med detta fick respondenterna ta del av en samtyckesblankett som skulle godkännas innan intervjutillfället för att säkerställa frivilligt deltagande. Vidare fick respondenterna godkänna huruvida de var bekväma med att vi var tre forskare som närvarade vid intervjutillfällena. Varje intervju inleddes med övergripande information om studiens syfte, hur materialet hanteras samt upplägget för intervjufrågorna.

Respondenterna påmindes även om friheten att när som helst under intervjun avbryta eller avstå från att besvara vissa frågor. Varje intervju spelades in med syfte att erhålla detaljerad information kring respektive respondents upplevelser. Det inspelade materialet lyssnades senare igenom och transkriberades ordagrant. Nästkommande steg i processen vid datainsamlingen var att sortera ut de delar ur det insamlade materialet som ansågs vara av relevans för studiens forskningsfrågor.

2.3 Urval

I studier som berör individers före detta kriminella karriärer, kan tillträde till fältet anses vara problematiskt på två grunder; dels att finna respondenter som är villiga att tala om sina erfarenheter, och dels det etiska dilemma (se punkt 2.6). Av den anledning vände vi oss till en ideell organisation vars syfte är att agera som en samlingsplats för rehabilitering och utbildning för individer som tidigare varit involverade i en kriminell livsstil. Tillträde till organisationens medlemmar kunde åstadkommas genom kontakt med en huvudansvarig som agerade som gatekeeper och möjliggjorde vidare kommunikation med de medlemmar som var intresserade av att delta i studien (David, 2016, s. 143). På så sätt kunde vi nå individer som besitter erfarenheter av att tala om sina tidigare kriminella karriärer.

Vidare utgörs studien av ett selektivt urval med hänsyn till att vi sedan tidigare erhöll en förkunskap om vilket urval som är givande för ämnesområdet (David, 2016, s. 197). I tillägg till detta var det även nödvändigt att urvalet utgörs av individer som erhåller en bakgrund som präglas av kriminalitet för att kunna besvara studiens forskningsfrågor. Mot bakgrund av studiens syfte var det även väsentligt att säkerställa att respondenterna identifierar sig som män respektive kvinnor. De gatekeepers som kontaktades från den valda ideella organisationen kunde förse studien med åtta respondenter, fyra kvinnor och fyra män. På så sätt kunde studien uppnå en jämn könsfördelning bland intervjupersonerna vilket var av vikt då syftet är att undersöka eventuella skillnader i återintegreringsprocessen mellan kvinnor respektive män. Fortsättningsvis var det även väsentligt att samtliga intervjupersoner har barn då intervjuguiden består av ett avsnitt som berör föräldraskap. Utöver detta kriterium, var det inte av relevans för studien att göra ytterligare metodologiska avvägningar vad gäller respondenterna. Följaktligen inriktar sig studien inte på ålder och har därav ett spritt åldersspann som löper mellan 35-55 år.

2.4 Validitet och reliabilitet

Med extern reliabilitet menas i den mån en undersökning kan upprepas, det vill säga replikeras, vilket kan anses vara problematiskt i kvalitativa studier. Ett sådant metodologiskt dilemma återfinns i vår studie då det empiriska materialet är insamlat i sociala miljöer. Respondenternas berättelser som ligger till grund för studiens resultat utgörs av deras subjektiva upplevelser och känslor vilket medför att samma resultat inte kan säkerställas vid en replikation. Det blir därmed problematiskt för andra forskare att samla in kongruent empiriskt material och till följd av detta är reliabilitet svåruppnåeligt i denna studie (Bryman, 2018, s. 465).

Vår studie bedöms däremot uppnå hög intern validitet då tillräcklig bredd av empiriskt material kan appliceras till studiens teori för att besvara de forskningsfrågor som ämnats att undersökas. Oberoende av att studien omfattar, vad som kan anses vara ett relativt lågt antal intervjupersoner, har tillräckligt insamlat material tillhandahållits för att studiens teori skall kunna tillämpas. Intern validitet innebär således att det finns tillräcklig överensstämmelse mellan studiens valda teorier och det insamlade empiriska materialet (Bryman, 2018, s. 465). Extern validitet å andra sidan syftar snarare till i vilken utsträckning studiens resultat kan generaliseras till andra sociala kontexter. Studiens urvalsprocess medför att en generalisering inte kan uppnås med grund i att urvalet är att betrakta som relativt begränsat. På så sätt är urvalet inte representativt för hela populationen (Bryman, 2016, s. 207). Trots detta bedöms åtta respondenter vara ett tillräckligt antal med hänsyn till studiens omfattning och det tidsspänn som funnits till studiens förfogande. Vidare bedöms studien fortsatt vara betydelsefull i den mån att den ger upphov till ny kunskap, trots att extern validitet och reliabilitet inte kan uppnås

2.5 Analysprocess

Med hänsyn till att respondenterna gör en tolkning av deras sociala värld, kan inte subjektivitet uteslutas och därmed har det varit nödvändigt att välja en analysmetod som lämpar sig efter detta. Narrativ analys är en analysmetod där kärnan utgörs av tolkningar av hur en individ uppfattar sin tillvaro. Denna typ av analysmetod lämpar sig väl i denna studie då den innefattar intervjupersonernas subjektiva föreställningar. Vidare utgör narrativ analysmetod ett användbart verktyg för att återge sekvenser av individens sociala liv (Johansson, 2005, ss. 27-29). Eftersom resultatet bygger på delar av respondenternas

livsberättelser, krävs en analysmetod som tillåter tolkningar av dessa. Studiens tre huvudteman; (1) arbetsliv, (2) föräldraskap och (3) socialt liv utgör grunden för hur det insamlade materialet struktureras i studiens analysavsnitt. Trots dessa redan utvalda teman fanns en medvetenhet om att ytterligare centrala teman kunde komma att bli av relevans för studien. En sådan aspekt är väsentlig att ha i åtanke på grund av att det råder en omedvetenhet kring vilka upplevelser respondenterna skulle dela med sig av under intervjutillfällena.

Mer specifikt är den valda analysmetoden en del-innehållsanalys. Innebörden av detta är att sekvenser ur respondenternas livsberättelser valts ut med syftet att analysera det innehåll som är av intresse för studiens forskningsfrågor. I samband med detta är det väsentligt att tillämpa öppna frågor för att möjliggöra att respondenterna får utrymme att berätta om sina liv. I sin tur genererar det ett bredare underlag av intervjumaterial vilket underlättar i processen då sekvenser för en del-innehållsanalys väljs ut (Johansson, 2005, s. 289). Av den orsaken centrerades relevanta delar från det empiriska materialet med syfte att längre fram i processen möjliggöra en jämförelse bland intervjuerna.

2.6 Etiska överväganden

För att erhålla god forskningssed har Vetenskapsrådets (2022) forskningsetiska principer tillämpats då de är i enlighet med samhällsvetenskaplig forskning. Forskningsprinciperna utgörs av följande huvudkrav; (1) informationskravet, (2) samtyckeskravet, (3) konfidentialitetskravet och (4) nyttjandekravet.

Med hänsyn till informationskravet har undersökningsdeltagarna delgivits information om innebörden av deras medverkan i studien samt vilka villkor som gäller för deltagandet, såsom frivillighet samt rätten att avbryta intervjun. Respondenterna försågs med information om studien redan i god tid innan intervjutillfällena samt i inledningen av varje intervju. Samtyckeskravet uppfylldes genom den samtyckesblankett som skickats ut till samtliga respondenter innan varje intervjutillfälle (se bilaga 2). Samtyckesblanketten innehåller ett antal principer om vad ett informerat samtycke innebär för deltagarnas medverkan. Utan ett informerat samtycke skall en intervju inte genomföras. Att erhålla samtycke från respondenterna är av stor vikt då studien berör frågor som kan vara av känslig karaktär.

För att tillämpa konfidentialitetskravet har ett antal olika avvägningar tagits i beaktning. Framför allt har respondenterna aidentifierats genom att de inte benämns vid deras namn i

studien och därmed säkerställs deras anonymitet. Denna avvägning har gjorts på två grunder; dels är det inte av vikt för studiens ändamål att tillhandahålla namn eller andra personuppgifter från respondenterna och dels berör studien ämnen av känslig karaktär. Med syfte att ytterligare öka konfidentialiteten i studien benämns inte heller den organisation som använts för att komma i kontakt med respondenterna. Fortsättningsvis är uppgifterna som tillhandahållits från intervjuerna endast avsedda för utbildningssyfte och raderades därmed efter att de transkriberats. På så sätt har även nyttjandekravet tagits i beaktning vid de etiska övervägandena.

Trots att studier gällande kriminalitet kan medföra etiska dilemman, har en sådan problematik kunnat reduceras i vår studie då vi istället fokuserar på tiden efter en kriminell livsstil. Återigen bör nämnas att studiens respondenter tillhör en organisation där det är vanligt förekommande för dem att bli intervjuade angående deras tidigare kriminella karriärer.

3. Tidigare forskning

3.1 Kunskapsläget

Forskningsfältet rörande återintegreringsprocessen för före detta kriminella är ett tvärvetenskapligt område som omfattar olika aspekter av kriminologi, sociologi, psykologi och politik. Fältet syftar till att förstå och förbättra hur en framgångsrik återintegreringsprocess kan uppnås av individer som erhåller en bakgrund präglad av kriminalitet. Sådan forskning har bedrivits internationellt sedan 1900-talet och syftade initialt till att undersöka påverkan på återintegreringsprocessen utifrån olika faktorer såsom sysselsättning och utbildning. Det var däremot inte förrän på 1980-talet som en mer evidensbaserad forskning bedrevs gällande vilka individanpassade åtgärder som krävs i återintegreringsprocessen för före detta kriminella (Spjeldnes & Goodkind, 2009, ss. 315-316).

I takt med att forskning bedrevs gällande vilka individanpassade åtgärder som krävs i återintegreringsprocessen, blev det märkbart att män respektive kvinnor möter olika hinder i tillvaron efter en kriminell livsstil. Som en konsekvens av att män överrepresenterat statistiken vad gäller involvering i kriminell aktivitet, har forskning rörande återintegreringsprocessen i regel tagit avstamp i mäns erfarenheter. Detta har resulterat i att

åtgärder och rehabilitering för före detta kriminella, baserats på en “one size fits all-metod” som på så sätt inte tar individens individuella behov i beaktning. Mot bakgrund av detta har forskning på senare tid centrerat det bristfälliga kunskapsläget gällande före detta kriminella kvinnors erfarenheter av en återintegreringsprocess (Spjeldnes & Goodkind, 2009, ss. 314-316). Ett exempel på en studie som berör detta ämne är “*Confronting Gendered Pathways to Incarceration: Considerations for Reentry Programming*” skriven av Jennifer K. Wesely och Susan C. Dewey (2018). De betonar särskilt vikten av att förstå före detta kvinnliga förbrytares upplevelser och erfarenheter efter en kriminell livsstil (Wesely & Dewey, 2018, ss. 58-59). En sådan insikt är nödvändig för att skapa en förståelse för vilken klyfta som råder mellan män och kvinnor för att därigenom kunna skapa könsspecifika åtgärder i återintegreringsprocessen. Den forskning som finns rörande könsspecifika hinder i återintegreringsprocessen belyser olika aspekter i tillvaron som kan anses vara problematiska för före detta kriminella individer. Exempel på sådana aspekter är föräldraskap, psykisk hälsa, bristande utbildning och yrkesliv (ibid). Även om det är vanligt förekommande att studier rörande före detta kriminellas återintegreringsprocess lyfter hinder som män respektive kvinnor kan möta, begrundas sällan sådana resonemang mer djupgående. Forskningsfältet omfattar således könsspecifika skillnader men det görs i regel inga djupgående analyser där sådana skillnader sätts i relation till genusvetenskapliga teorier (ibid). Följaktligen syftar vår studie till att kartlägga eventuella könsspecifika skillnader i före detta kriminellas återintegreringsprocess och därigenom undersöka hur det kan förklaras med grund i genusvetenskap och stämplingsteori.

3.2 Conceptualizing stigma

Artikeln “*Conceptualizing stigma*” skriven av Bruce G. Link and Jo C. Phelan (2001) tar avstamp i ett brett spektrum av samhällsvetenskaplig forskning rörande stigmatisering. Författarna utgår från redan väletablerade definitioner av begreppet stigma och har därefter utvecklat en egen infallsvinkel (Link & Phelan, 2001, s. 364).

I sin artikel kritiserar Link & Phelan (2001, s. 366) huvudsakligen redan befintlig forskning som finns kring stigmatisering för att den varit alltför individfokuserad. Med detta menas att forskningen har utgått från ett mikroperspektiv där enbart individens egna uppfattning har tagits i konsideration. I vanliga fall när social avvikelser undersöks, tas ingen hänsyn till ekonomiska och sociala aspekter som kan påverka individen (Link & Phelan, 2001, s. 375). Därmed har utomstående sociala aspekter såsom den sociala, ekonomiska och politiska

maktens påverkan på stigmatiseringsprocessen uteblivit. Stigmatisering står alltså i total relation till makt då det krävs makt för att stigmatisering skall vara möjligt. Mer specifikt är stigma ett resultat av en rådande maktobalans mellan samhällets olika grupper.

Stigmatiserade individer eller grupper tenderar att sakna social, ekonomisk och/eller politisk makt och riskerar därmed att bli offer för stigmatisering och diskriminering av grupper med sådan makt. Således har grupper med makt mer inflytande i att besluta vilka de rådande normerna i samhället är samt vilka attribut som därmed anses vara önskvärda. Därigenom används stigmatisering som ett verktyg för att främja och upprätthålla sociala hierarkier och redan befintliga maktstrukturer i samhället (ibid).

Den konceptualisering av stigma som författarna redogör för utgörs av en fråga om grad där sambandet mellan etiketter och oönskade attribut antingen kan vara starkt eller svagt. När individer tillskrivs en stigmatiserande etikett kan denna vara mer eller mindre framträdande. Mot bakgrund av detta kan en individ tillskrivas ett varierande antal stereotyper. Graden av statusförlust och diskriminering är därmed beroende av i vilken omfattning individen avviker från den normativa gruppen. På så sätt har vissa grupper större benägenhet att stigmatiseras än andra (Link & Phelan, 2001, s. 377). Slutligen är det av vikt att ta hänsyn till ovanstående forskning då den står i kontrast till befintliga teorier om stigmatisering. Författarna bidrar således till en värdefull översikt som utmanar den traditionella teoretiseringen av stigma. På så sätt skapas en nyanserad och flerdimensionell förståelse för hur stigma kan konceptualiseras och tillämpas (Link & Phelan, 2001, s. 364).

4. Teoretiskt ramverk

Vid studier av brott och avvikelse är det vanligt förekommande att ta avstamp i teoretiska ramverk som grundar sig i stämplingsteori. Således appliceras stämplingsteori för att redogöra för hur avvikelse kan betraktas som ett resultat av ett icke normativt beteende. Orsaken till det är att brott och avvikelse står i kontrast till samhällets normativa identitetsvärden (Newburn, 2017, s. 9). Under flera årtionden har därför ett flertal teoretiker framlagt nyanserade tolkningar inom stämplingsteori med syfte att konkretisera och problematisera synen på avvikelse (Newburn, 2017, s. 228). Nedanstående presenteras en gren inom stämplingsteori som är vanligt förekommande i studier som berör kriminalitet. Därefter följer ett avsnitt (se punkt 4.2) rörande socialt konstruerade kön mot bakgrund av

studiens forskningsfråga: *Finns det könsrelaterade skillnader i återintegreringsprocessen för före detta kriminella individer och, om så är fallet, vad kan sådana skillnader bero på?*

4.1 Stigma

Ett välkänt bidrag inom stämplingsteori är Erving Goffmans (1963/2011) teori om stigmatisering. Stigma som benämning härstammar från Grekland och syftade initialt till kroppsliga egenskaper som utmärker något ovanligt eller misskrediterande i en individs moraliska status. För att erhålla en förståelse för stigmatisering är det inledningsvis essentiellt att identifiera vad som anses vara normativt då sådana egenskaper står i kontrast till varandra. Vad som definieras som normativt beteende utgörs av den sociala miljön som förordar vilka egenskaper och beteenden som är önskvärda. Egenskaper som motsätter sig den normativa och institutionella ordning som anger vilka föreställningar och förväntningar som är önskvärda, betraktas som avvikande. Sådana motsättningar är inte önskvärda då de stör normalstandarderna som föreligger i ett samhälle. Denna process benämns för stigmatisering vilket innebär att den individ som bär på ett stigma förkastas helt till följd av sin avvikelse, även om individens resterande egenskaper är normativa (Goffman, 1963/2011, s. 11).

Goffman (1963/2011, ss. 12-18) skiljer mellan tre typer av stigma; (1) kroppsligt stigma, (2) karaktärsstigma och (3) tribalt stigma. Den förstnämnda kategorin syftar till fysiska stigma som utmärker sig på individens yttre attribut. Karaktärsstigma däremot är olika stigma på individens personliga karaktär som på olika sätt utmärker en bristande pålitlighet till följd av exempelvis missbruk, arbetslöshet eller radikalt politiskt framträdande. Det är inte ovanligt att sådana stigma blir en permanent stämpel på individen även om agerandet i fråga tillhör individens förflutna. Till skillnad från den förstnämnda kategorin, kroppsligt stigma, är det möjligt att dölja ett karaktärsstigma då de inte nödvändigtvis går att identifiera med blotta ögat. Goffman (1963/2011, s. 24) benämner detta för misskreditabel vilket sålunda innebär att stigmat är osynligt, till skillnad från begreppet misskrediterad där stigmat är visuellt och därmed känt av omgivningen. Huruvida ett stigma är visuellt eller inte, påverkar därmed vilken grad av stigmatisering som individen utsätts för. Vidare innefattar den sista kategorin, tribalt stigma, olika sociala anseenden som kan appliceras på en individ och som särskiljer individen från resterande medlemmar i ett samhälle, såsom etnicitet, religion och kön (Goffman, 1963/2011, ss. 12-18). Det är centralt att ta i beaktning att ett tribalt stigma både kan vara av misskrediterad och misskreditabel karaktär (Goffman, 1963/2011, s. 24).

Inom processen för stigmatisering avskiljs individens virtuella identitet från den sociala identiteten. När omgivningen betraktar en individ som bär på ett stigma är det den virtuella, alltså den skenbara, identiteten som står för deras föreställning om individen. Det innebär att den sociala identitet som innefattar individens faktiska egenskaper hamnar i skuggan av stigmat som istället är dominerande (Goffman, 1963/2011, s. 10). Omgivningens tillskrivna stigma på individen kan medföra svårigheter för individen att särskilja sin virtuella identitet från sin sociala identitet. I sin tur kan det medföra att omgivningens tillskrivna stigma blir en del av individens självbild. Således nedvärderas individens identitet vilket medför att samhället kan vidta diskriminerande, informella sanktioner för att markera en missaktning (ibid). Det är inte ovanligt att det föreligger skillnader i hur man interagerar med en individ som bär på ett stigma respektive en individ som anses agera i enlighet med ett normativt beteende. I sin tur kan sådan diskriminering resultera i att individens livsmöjligheter reduceras till följd av det stigma individen bär på. När en individ bär på ett stigma kan det resultera i att individen överanalyserar alla sina handlingar och relaterar dessa till sitt stigma. Som en följd av detta kan individen anpassa sina sociala uppföranden för att i så stor mån som möjligt inrätta sig efter omgivningens normativitet. Ett sådant anpassnings sätt är nödvändigt för individen som bär på stigmat för att reducera risken att bli utsatt för olika informella sanktioner, såsom exempelvis blickar och kommentarer från omgivningen. Utöver den stigmatiserade individen istället ett normativt beteende löper individen större möjlighet för affirmativ respons från omgivningen (Goffman, 1963/2011, ss. 21-23).

Vid interaktion mellan en stigmatiserad och "normativ" individ uppstår en sociologiskt primär situation där stigmat innehar en central påverkan på hur interaktionen kommer utspela sig. Följaktligen tenderar stigmatiserade individer att undvika sociala kontakter med personer som inte erhåller ett stigma då individen kan uppleva osäkerhet och oro för vilket bemötande denne kommer att mottaga. Mot bakgrund av detta är det vanligt förekommande att individer som bär på ett stigma söker sig till vägledning och acceptans från grupper som har en förståelse för stigmat då de själva också upplevt stigmatisering (Goffman, 1963/2011, ss. 21-23). Samtidigt bör noteras att ett stigma kan erhålla liknande egenskaper men betraktas olika beroende på vem som bär stigmat. Med andra ord kan ett stigma betraktas som ett hederstecken hos en individ, men å andra sidan som klandervärd hos en annan. En sådan skillnad grundar sig i personen i fråga som bär på stigmat samt hur den normativa synen på stigmat är konstruerad (Goffman, 1963/2011, ss. 55-56).

4.2 Doing gender

Redan under 1960-talet uppkom diskussioner kring kön och genus vilket ledde till en distinktion mellan det biologiska och det sociala könet. Fortsättningsvis grundar sig benämningen kön i biologin och innefattar individens anatomi, fysiologi och andra biologiska egenskaper. Genus däremot innefattar en uppnådd social status som kommer till uttryck genom sociala och kulturella interaktioner med andra människor (West & Zimmerman, 1987, ss. 127-128). I relation till nyssnämnda är det värt att nämna att genus i vår studie istället benämns för könsroll men innebörden är fortsatt densamma.

I artikeln *Doing Gender* har Candace West & Don H. Zimmerman (1987) studerat denna distinktion med särskild betoning på genus, det socialt konstruerade könet. Enligt författarna är genus inte en binär egenskap hos individer som beskriver vad de "är" utan snarare något som de "gör". West & Zimmerman (1987, ss. 127-129) menar att genus på så sätt är ett komplext och flerdimensionellt koncept som skapas i sociala kontexter. Den sociala omgivningen har en avgörande roll för hur könsroller konstrueras och upprätthålls. Dessa socialt överenskomna kriterier för män respektive kvinnor grundar sig vanligtvis i individens medfödda biologiska kön. Individens agerande bedöms således utifrån de stereotyper och förväntningar som omgivningen konstruerat för hur respektive kön skall uppträda. Genus implementeras av olika sociala symboler och uttryck som kan innefatta klädsel, tal och kroppsspråk som granskas och bedöms av den sociala omgivningen. Om en individ inte agerar i enlighet med stereotypen för vad som anses vara manligt respektive kvinnligt, agerar individen inte heller i enlighet med sin könsroll. Det kan skapa förvirring samt bidra till negativa reaktioner från den sociala omgivningen (West & Zimmerman, 1987, ss. 143-144).

Vidare menar West & Zimmerman (1987, ss. 145-147) att "göra kön" kan medföra stora skillnader mellan könen. Det är särskilt påtagligt när vissa sociala grupper har mer makt än andra att avgöra vad som anses vara accepterat beteende för män respektive kvinnor. Författarna föreslår exempelvis att män är den grupp som tenderar att erhålla mer makt att definiera vad som anses vara normativt beteende för respektive kön, och på så sätt blir kvinnor den grupp som hårdast straffas vid avvikelser. Systemet av maktrelationer upprätthålls dessutom av sociala institutioner såsom arbetsplatser och familjelivet, samt i vardagliga interaktioner mellan människor. En sådan maktdynamik kan resultera i ytterligare distinktioner och ojämlikheter mellan könen samt begränsa det spelrum som finns för

respektive kön. Det är väsentligt att även ta i beaktning att författarna betonar individens egna valmöjligheter vad gäller uppträdandet av sin könsroll (West & Zimmerman, 1987, ss. 135-137). Därav introducerar West & Zimmerman (ibid) begreppet "accountability" i relation till könsroller. Begreppet syftar till de olika sätt en individ själv kan hållas ansvarig för att upprätthålla de etablerade förväntningar som samhället erhåller gällande könsroller. När individen således agerar i enlighet med sin könsroll finner individen sig samtidigt inom samhällets ramar och förväntningar som uppkommer i enlighet med könsrollen. Ansvar för att upprätthålla sin könsroll måste inte nödvändigtvis vara jämnt fördelat utan kan variera mellan olika individer beroende på vilken social kontext de befinner sig i. Således är ansvaret för att upprätthålla sin könsroll situationsbetingat, då en kvinna exempelvis kan förväntas utöva femininitet olika beroende på om hon är på arbetsplatsen, i hemmet eller vid andra sociala sammankomster. Om man däremot inte uppträder i enlighet med sin könsroll kan det leda till långvariga konsekvenser och sanktioner för individen såsom utanförskap eller förlöjligande (West och Zimmerman, 1987, s. 140).

Sammantaget syftar West & Zimmerman (1987) till att utmana de traditionella könsrollerna för att utöka förståelsen för hur jämställdhet och social rättvisa kan uppnås. Det perspektiv som belyses i artikeln syftar vidare till att främja förståelsen för hur kön och genus uppträder i samhället.

4.3 Teoretiska begrepp

Som framgår ovan, utgörs det teoretiska underlaget bland annat av stigmatiseringsteori. Med hänsyn till teorins breda omfattning är det därför fördelaktigt att komplettera med distinkta begrepp som skapar en summarisk bild av stigma. Nedan följer därav begrepp som kan vara av relevans för studiens teori med syfte att belysa olika aspekter av stigma.

4.3.1 Enabling och disabling stigma

Enabling och disabling stigma är två begrepp som främst har beskrivits och tillämpats i studien "*Experience Post Incarceration: A Qualitative Study*" (Alpajora, Sinko, DeAngelis, Beker & Kramer, 2020). Den svenska benämningen för enabling stigma är stigma som hinder medan disabling stigma betyder stigma som möjlighet. Värt att nämna är att hädanefter tillämpas den engelska benämningen av begreppen i studien. Syftet med Alpajoras et.al (2020, ss. 1-7) studie var att undersöka den integreringsprocess som före detta kriminella

genomgår efter de avlägsnat sig från en kriminell livsstil. Vidare ämnade författarna att undersöka den stigmatisering som före detta kriminella individer kan komma att uppleva i samband med att de avlägsnar sig från en kriminell livsstil (ibid).

Enabling stigma är en inriktning inom stigmatisering som kan ge upphov till ytterligare negativ stigma även efter att individen avlägsnat sig från kriminalitet. Enligt Alpajora et al. (2020, ss. 1-7) innebär enabling stigma därmed att en individ som lämnat en kriminell livsstil bakom sig, fortsatt kan behandlas och bemötas utifrån sin tidigare stämpel som kriminell. Disabling stigma å andra sidan, har till skillnad från enabling stigma en positiv inverkan på individens tillvaro. Följaktligen innefattar disabling stigma att individen vill motbevisa den tidigare stigmatisering som har sin grund i individens kriminella bakgrund. Däremot måste den stigmatiserade individen arbeta hårt för att få bort det inpräntade stigmat för att få möjlighet att börja om och skapa nya förutsättningar i tillvaron. För att möjliggöra detta krävs att individen i fråga accepterar sitt förflutna och försöker skapa en framtid med ett liv som inte längre präglas av kriminalitet och missbruk. En potentiell konsekvens av disabling stigma är att individen så småningom accepterar den eventuella besvikelse från vänner, familj och den sociala omgivningen. Att acceptera sitt förflutna är således en väsentlig process för att individen skall kunna använda sig av sina tidigare erfarenheter på ett fördelaktigt sätt och därmed lära sig av sina misstag (ibid).

I kontrast till disabling stigma som påverkar individen till att acceptera sin problematiska bakgrund, ger enabling stigma snarare upphov till en negativ självbild och låga förväntningar hos individen. Vidare tenderar enabling stigma att resultera i låga ambitioner till följd av att individen påverkas av omgivningens syn som fortsatt grundar sig i individens förflutna (Alpajora et al., 2020, ss. 1-7).

4.3.2 Dubbel avvikelse

Dubbel avvikelse beskriver idén om hur kriminella kvinnor betraktas annorlunda i förhållande till kriminella män trots att brottets karaktär och allvarlighetsgrad är densamma. Den traditionella synen på könsroller är starkt associerad med idén om manlighet och femininitet, där män förväntas vara dominanta, våldsamma och styrande medan kvinnor förväntas vara undergivna, vårdande och passiva. Kvinnor som begår brott, bryter därför inte enbart mot formella lagar utan avviker även från de rådande könsnormerna om hur en kvinna skall uppträda. Sålunda kan en kriminell kvinna betraktas som dubbelt avvikande. En man

däremot anses endast avvika från de etablerade formella lagarna och inte från sin könsroll då den i högre utsträckning anses gå i linje med de normer som är förknippade med manlighet (Newburn, 2017, ss. 330-333).

5. Analys

I detta avsnitt presenteras studiens analys med avstamp i det empiriska intervjumaterial som samlats in. Analysen utgår från studiens tre huvudteman; (1) arbetsliv, (2) föräldraskap och (3) socialt liv. Emellertid har mer övergripande teman skapats där de tre huvudteman ingår för att skapa en förståelse för vilket samband som föreligger mellan de tre nyssnämnda kategorierna. Inledningsvis följer en presentation av studiens insamlade material. Därefter följer analysen av materialet utifrån följande; (1) stigmatisering, (2) stigmatisering utifrån ett genusperspektiv samt (3) stigmatisering utifrån maktförhållanden.

5.1 Presentation av intervjumaterial

Nedanstående sammanställning av intervjumaterialet kategoriseras enligt de huvudteman som utgjort ramen för varje intervju; (1) arbetsliv, (2) föräldraskap och (3) socialt liv. Det görs med syfte att strukturera det insamlade empiriska materialet.

5.1.1 Arbetsliv

En genomgående trend bland samtliga respondenter är att kriminalitet och missbruk var deras huvudsakliga sysselsättning under deras kriminella karriärer. Merparten av respondenterna gjorde däremot försök att initialt behålla ett arbete vid sidan av missbruk och kriminalitet, tills detta inte längre ansågs vara möjligt. Ytterligare en gemensam faktor för samtliga respondenter är att de sökte sig till en ideell organisation för rehabilitering och utbildning när de bestämde sig för att lämna kriminaliteten bakom sig. Denna organisation kom senare att erbjuda dem en anställning. I den arbetssökande processen kan en gemensam trend urskiljas bland de kvinnliga respondenterna där samtliga gjorde aktiva försök att söka andra yrken efter att de lämnat en kriminell livsstil bakom sig. I relation till den arbetssökande processen, beskriver en av de kvinnliga intervjupersonerna att hon upplevt problematik till följd av hennes bakgrund av kriminalitet då belastningsregister alltid efterfrågas vid arbetssökandet. Hon upplevde även att en sådan problematik grundar sig i att hon är en före detta kriminell kvinna. Sådana tendenser återfinns bland majoriteten av studiens kvinnliga intervjupersoner.

Även två av de manliga respondenterna har gjort aktiva försök att söka andra arbeten. I jämförelse med de kvinnliga intervjupersonerna har däremot männen inte upplevt svårigheter i den arbetssökande processen som en tidigare kriminell man. Ett exempel som illustrerar detta är att en av männen berättar att han inte upplevt någon skillnad i att söka arbete innan och efter han tagit sig ur kriminaliteten och missbruket.

5.1.2 Föräldraskap

Respondenternas relationer till sina respektive barn är varierande. En genomgående trend bland de kvinnliga respondenterna kan urskiljas i deras upplevelser av dem som föräldrar samt förväntningarna som följer därav. Sammantaget uppvisar samtliga kvinnor att de upplever att deras föräldraskap blivit ifrågasatt till följd av deras kriminella bakgrund. De menar att de blivit ifrågasatta både av familj och vänner men även av bekanta i deras omgivning som varit medvetna om deras bakgrund. Till följd av detta uppger de kvinnliga respondenterna att de upplevt att de haft mer att bevisa, inte enbart som före detta kriminella utan framför allt i deras föräldraroll.

Oberoende av att samtliga kvinnliga intervjupersoner upplevt ett ifrågasättande av deras föräldraskap, är det väsentligt att redogöra för att deras erfarenheter rörande detta varierar. Majoriteten upplevde en hög grad av ifrågasättande av sin föräldraroll, framför allt av bekanta, men även av utomstående personer i den sociala omgivningen. Exempelvis redogör en av kvinnorna för hur hon fått obefogade, anonyma orosanmälningar skickade till sig via Socialtjänsten. I samband med detta uppger hon att den bild omgivningen skapat av henne som kriminell, förstärktes ytterligare när hon skaffade barn. Däremot upplevde inte den fjärde kvinnliga respondenten samma grad av ifrågasättande av rollen som mamma specifikt, utan snarare ett generellt ifrågasättande av henne som en före detta kriminell individ. Hon upplever att omgivningen antytt att hon borde återuppta rollen som förälder efter sin tidigare kriminella karriär. Hon uppger därmed att det ifrågasättande hon fått utstå har gjorts utifrån befogade grunder då hon är medveten om att hennes föräldraroll varit bristfällig under hennes kriminella karriär.

Till skillnad från ovanstående, går det att urskilja att merparten av de manliga respondenterna inte upplevt ett ifrågasättande av deras föräldraskap. Likväl uppger de att de inte aktivt har reflekterat över huruvida deras föräldraskap blivit ifrågasatt. Initialt berättar en av de manliga

respondenterna att han tagit ett aktivt beslut att inte vara delaktig i sina barns liv med hänsyn till att han ansåg att han inte kunde ta sig an en sådan föräldraroll. Ytterligare en manlig respondent beskriver hur han inte varit närvarande i sina barns liv under sin kriminella karriär. I kontrast till nyssnämnda, beskriver en av de manliga respondenterna att han alltid haft en fungerande relation till sina barn under tiden han var i ett aktivt missbruk samt under sin kriminella karriär. Det ifrågasättande som han fått av bland annat sin familj och Socialtjänsten, upplever han har varit tämligen befogat.

Vid jämförelse med resterande manliga respondenter, erhåller en av männen andra erfarenheter av att bli ifrågasatt som förälder. Han beskriver en konfliktfylld relation till barnets mamma samt en frånvaro i större delen av sonens liv. Att han tog sig ur sitt missbruk och sin kriminella livsstil ansågs inte som något positivt av sonens mamma. Mamman till barnet gjorde ett flertal försök att bryta kontakten mellan honom och sonen. Utöver detta har intervjupersonen upplevt att hans föräldraskap blivit särskilt ifrågasatt av myndigheter såsom förvaltnings- och familjerätten. Han beskriver hur han gjort ett flertal orosanmälningar grundade på bevis mot sonens mamma men att dessa aldrig har tagits hänsyn till av myndigheterna.

5.1.3 Socialt liv

Samtliga respondenter betonar en avsaknad av socialt liv under sina kriminella karriärer som gestaltats i exempelvis ensamhet och vänskaper som präglats av utbyte av pengar och droger. I relation till detta beskriver en av de manliga respondenterna en problematik kring att behålla sina gamla vänner när han var aktiv i kriminalitet och missbruk. Problematiken grundade sig främst i en känsla av skam, samt en känsla av att vara annorlunda i den sociala omgivningen som aktiv kriminell. Liknande känslor återfanns även bland samtliga respondenter.

En gemensam nämnare bland studiens respondenter är att samtliga skapat ett nytt socialt nätverk i processen tillbaka till en livsstil fri från kriminalitet och droger. Samtliga betonar hur de skapat nya kontakter genom den ideella organisation och det rehabiliteringsprogram som de tagit del av, med individer som likväl har en bakgrund av kriminalitet och/eller annan beroendeproblematik. Sammantaget beskriver respondenterna att de inte uppsökt gamla bekantskaper i samband med vägen ut ur kriminaliteten och missbruket.

Ur det insamlade intervjumaterialet går det därmed att utläsa att samtliga respondenter ansåg att det var mindre problematiskt att söka sig till andra likasinnade individer för att knyta nya

kontakter. I relation till detta beskriver merparten av respondenterna en upplevd känsla av att samhället erhåller en dömande inställning gentemot deras tidigare kriminella bakgrund. En sådan inställning skildras genom exempelvis blickar och kommentarer från omgivningen som respondenterna upplever grundar sig i en rädsla gentemot dem. Till följd av detta har respondenterna använt sig av olika anpassningssätt för att underlätta integreringsprocessen i samhället som före detta kriminell. En gemensam faktor som framkom ur ett antal av intervjuerna är hur respondenterna vid vissa tillfällen valt att utelämna privat information om sig själva i interaktion med utomstående individer. Ett annat exempel från en av de kvinnliga respondenterna som visar på anpassning, är att hon uppvisat drogfria prover för att bevisa för den sociala omgivningen att hon lämnat sin tidigare livsstil bakom sig.

Respondenternas svar varierar gällande frågan om huruvida de upplevt svårigheter i det sociala livet relaterat till deras könsidentitet. Märkbara kontraster går att identifiera mellan de manliga respektive kvinnliga respondenterna i denna aspekt. De kvinnliga respondenterna tenderar att i större utsträckning understryka ett ifrågasättande av deras könsidentitet medan de manliga respondenterna snarare betonar ett ifrågasättande av dem som individer. En gemensam nämnare för studiens manliga respondenter är således att de tidigare inte gjort några direkta reflektioner rörande om de blivit ifrågasatta av omgivningen till följd av deras könsidentitet. Tre av fyra manliga respondenter har därmed inte upplevt några märkbara svårigheter i det sociala livet kopplade till deras könsidentitet. Däremot uttrycker den fjärde manliga respondenten att han stött på svårigheter i det sociala livet men menar snarare att detta är oundvikligt för alla individer.

I kontrast till ovanstående beskriver merparten av de kvinnliga respondenterna att de upplever att det ifrågasättande de fått utstå i det sociala livet delvis grundar sig i deras könsidentitet. Respondenterna beskriver en upplevd känsla av att betraktas som okvinnliga och mer skrämmande än före detta kriminella män. Sammantaget upplever kvinnorna att de behandlats annorlunda i relation till före detta kriminella män. Däremot är det väsentligt att ta hänsyn till att det, bland de kvinnliga respondenterna, förekommer varierande grad av beskrivningar angående de svårigheter de upplevt i det sociala livet. Således upplever inte alla kvinnliga respondenter samma nivå av ifrågasättande kopplat till deras kön. Likt de manliga respondenterna, uppger en av kvinnorna att hon inte har gjort några direkta reflektioner kring om de svårigheter hon upplevt som före detta kriminell grundar sig i hennes könsidentitet.

5.2 Analys av presenterat intervjumaterial

Nedan följer en analys av studiens insamlade empiriska material.

5.2.1 Stigmatisering

Utifrån studiens insamlade material går det att utläsa ett flertal exempel som kan relateras till Goffmans (1963/2011) teori om stigmatisering. Gemensamt för respondenterna är deras bakgrund som har präglats av kriminalitet och missbruk. Med hänsyn till att en sådan livsstil inte korrelerar med samhällets normativa identitetsvärden, är den att betrakta som avvikande (Goffman, 1963/2011, s. 11). Det finns ett flertal exempel ur respondenternas kriminella bakgrund som indikerar på märkbara kontraster från en normativ livsstil. Bland annat fann merparten av respondenterna svårigheter i att bibehålla annan sysselsättning vid sidan av deras kriminalitet. Nedanstående citat från en av studiens manliga respondenter belyser detta;

Det var väl mest ett ja ett sidomissbruk som löpte vid sidan av jobb och sånt. Men tillslut gick det inte att hålla ihop och då brakade det ihop mer eller mindre saker och ting va. Man blev av med jobb och saker och ting sjönk sakta men säkert in i ja ehh ett tyngre missbruk. Det ledde ju till en del kriminalitet och sånt.

Ytterligare ett exempel som stärker ovannämnda är att samtliga respondenter till stor del haft vänskaper som präglats av utbyte av pengar och droger under deras kriminella karriär. Likt vad ett antal av respondenterna uttryckt, levde de ett dubbelliv som präglades dels av kriminalitet och dels av ett normativt socialt liv. Följaktligen kan detta särskilt gestaltas i arbetslivet där en av studiens manliga respondenter uttrycker följande;

/.../ de var ju svårt att bibehålla jobb och allting. Det ledde till uppsägningar och sådana bitar ganska fort. Man började, ehh man var anställd på nya jobb i ett par månader men sen sakta men säkert så ja gick det inte att behålla jobb och allting och få det att gå ihop och sånt va /.../

Sammantaget visar detta på att de normativa aspekterna i respondenternas tillvaro var problematiskt att upprätthålla av den anledning att en livsstil präglad av kriminalitet och missbruk inte är i enlighet med de samhälleliga normerna (Goffman, 1963/2011, s. 11). I samband med att kriminalitet och missbruk blev den mest centrala delen i respondenternas

liv, kan en stigmatiseringsprocess urskiljas där samhället betraktar respondenternas kriminella bakgrund som avvikande (ibid). Mer specifikt går det att identifiera ett karaktärsstigma hos respektive intervjupersoner där kriminalitet och missbruk kan tänkas betraktas som deras huvudsakliga egenskaper. Som nämnts tidigare menar Goffman (1963/2011, s. 24) att ett sådant stigma kan förbli en permanent stämpel på individen trots att denne lämnat en sådan livsstil bakom sig. Att denna stigmatiserade stämpel kvarstår, kan gestaltas på olika sätt i respondenternas livsberättelser, men framför allt genom att de tillämpar olika anpassningssätt för att inrätta sig efter omgivningens normativitet. Följande är ett utdrag ur en av respondenternas intervju som visar på en viss typ av anpassning;

/.../ jag har fått vara extra ödmjuk, jag har fått visa extra mycket kärlek, extra mycket respekt, jag har fått tänka mig mycket för, hur jag rör mig och för mig för att inte skrämman människor eller för att inte verka för intensiv eller för impulsiv.

Ytterligare ett exempel på hur tendenser av ett karaktärsstigma kan återfinnas bland studiens respondenter följer nedan;

/.../ jag erbjöd ju mig själv och sa, för då var det ju att jag skulle ha blivit sedd påtänd och allt var det nu var, jag skulle ha varit påtänd och jag skulle härjat och jag erbjöd mig själv, även om dem aldrig kan kräva ett pissetest av mig men det sa jag, jag kan gå en gång i veckan om ni känner för det liksom /.../ för att nån uttråkad j*vel sitter någonstans och inte kan acceptera att människor kan förändras [...] och det är tråkigt, när man väljer en annan väg i livet och speciellt när man väljer barn.

Värt att belysa är däremot att samtliga intervjupersoner har inrättat sina ageranden i varierande grad. Med avstamp i Goffmans teori (1963/2011, ss. 55-56) kan en sådan variation av anpassningssätt grunda sig i att ett stigma kan te sig olika beroende på vem som bär på det. Ovanstående citat kan användas för att beskriva hur merparten av studiens respondenter upplevt ett behov av att i hög grad anpassa sitt beteende till följd av det karaktärsstigma som de kan anses erhålla. Relaterat till Goffmans (1963/2011, s. 21-24) teori kan en hög grad av anpassning bero på att individen i fråga vill reducera risken för att bli utsatt för informella sanktioner från omgivningen. Däremot menar Goffman (ibid) att ett karaktärsstigma inte nödvändigtvis behöver vara direkt synligt för omgivningen vilket medför att individen kan

dölja denna typ av stigmatisering, något som också kan återfinnas bland studiens respondenter;

/.../ jag ehh [...] hemlighöll ju allting, mitt förflutna och allting. Det var ingenting jag pratade om och jag försökte skymma det till sidan och inte prata högt om det om man säger så /.../

Därtill är det även av vikt att åskådliggöra att inte alla respondenter upplevt ett behov av att inrätta sig efter omgivningens förväntningar för att passa in. De beskriver snarare en tillvaro där de inte aktivt reflekterat över huruvida de fortsatt är stigmatiserade även efter de lämnat en kriminell livsstil. En särskilt märkbar skillnad i huruvida intervjupersonerna reflekterat över sin stigmatisering kan påvisas mellan de manliga respektive kvinnliga respondenterna. De kvinnliga respondenterna tenderar att i högre grad reflektera över sin stigmatisering i jämförelse med de manliga respondenterna. Återigen är detta att betrakta som ett tänkbart resultat av att en stigmatiserad stämpel kan prägla individer i olika grad (Goffman, 1963/2011, ss. 55-56). En potentiell förklaring till varför det föreligger skillnader i hur respondenterna anpassar sig efter omgivningens synsätt är huruvida individen kan särskilja sitt tillskrivna stigma från sin självbild. Således kan den sociala identiteten, individens faktiska egenskaper, hos en del individer falla i skuggan av den dominerande stigmatisering som omgivningen tillskrivit dem. Följaktligen kan det resultera i att omgivningens stigma därmed blir en central del av individens självbild (Goffman, 1963/2011, s. 10). I praktiken innebär detta att om man upplever ett mindre behov av att tillämpa olika anpassningssätt för att inrätta sig efter samhällsvärden, kan det ses som en följd av att individens självbild inte påverkats av det tillskrivna stigma. Påverkan på individens självbild kan vidare analyseras med avstamp i begreppen enabling stigma och disabling stigma. I anknytning till enabling och disabling stigma, bör det återigen nämnas att ett stigma kan få fäste på individer i olika grad beroende på vem som bär på det (Goffman, 1963/2011, ss. 55-56). Utdrag ur studiens empiriska material visar att respondenterna kan placeras på en skala mellan enabling och disabling stigma. De tendenser som kan påvisas är att de kvinnliga respondenterna mer frekvent tenderar att uttrycka sig på ett sätt som är i enlighet med ett enabling stigma. Därtill är det även väsentligt att belysa att trots att enabling stigma innefattar att den kriminella stämpeln kvarstår även efter att individen avlägsnat sig från en sådan livsstil, kan detta ta form på varierande sätt (Alpajora et al., 2020, s. 1-7). Ett utdrag från en av respondenterna som uppvisar tendenser av att erhålla enabling stigma följer nedan;

/.../ jag hade ju ingen kontakt med min familj för de ville inte ha någon kontakt med mig. /.../. Och ehh jag har väl fortfarande ingen direkt kontakt med min familj, det bara blev så /.../

Likheter med enabling stigma kan även påvisas i en intervju med en av de kvinnliga respondenterna. Hon beskriver en upplevd känsla av att fortsatt bli betraktad som problematisk av omgivningen, till följd av hennes bakgrund;

/.../ det är som att folk tror att man aldrig kan förändras eller aldrig kan ta sig upp ur skiten och som att dem måste kolla att jag verkligen eeh sköter mitt jobb som aa men som mamma /.../

Sammantaget uppvisar ovanstående exempel hur individers kriminella stämpel fortsatt kan kvarstå och prägla individens tillvaro. Som klargjorts tidigare kan en korrelation påträffas mellan omgivningens syn på individen och individens självbild (Goffman, 1963/2011, s. 10). Därav kan individens självbild påverkas på ett negativt sätt till följd av att enabling stigma grundar sig i en bild av individen vars bakgrund präglats av problematik. Således innebär det i praktiken att en individ som lämnat en kriminell livsstil bakom sig, fortsatt kan betraktas som kriminell på grund av sitt enabling stigma. Att fortsatt betraktas som kriminell även efter man lämnat en sådan livsstil kan således bedömas som en informell sanktion vilket bidrar till att försämra individens redan negativa självbild (Alpajora et al., 2020, s. 1-7). I kontrast till nyssnämnda kan likheter istället urskiljas mellan disabling stigma och studiens manliga respondenter; “/.../ alltså näe, jag har faktiskt blivit mottagen med öppna armar sådär folk har gett mig en chans /.../”. Därutöver beskriver en annan manlig respondent följande;

Nej, inte något som jag reflekterat så mycket över. Jag tänker inte kring dem banorna så mycket. Jag lever mycket här och nu. Och här och nu har man ofta inga problem. Jag går inte runt och funderar så mycket på det där.

Utifrån nyssnämnda intervjumaterial kan likheter med disabling stigma anträffas då de livsberättelser som de manliga respondenterna uppgett inte uppvisar några tendenser av en fortsatt negativ stigmatisering efter de tagit sig ur en kriminell livsstil. Merparten av de manliga respondenterna beskriver sålunda en livsstil utan några markanta svårigheter, där de

istället riktar sitt fokus på deras nuvarande tillvaro. Med utgångspunkt i disabling stigma kan det innebära att de inte upplever att deras tidigare stigmatisering, som kriminella individer, fortsatt präglar deras liv negativt (Alpajora et al., 2020, s. 1-7). Därav kan man tyda en distinkt skillnad vid jämförelse av männens respektive kvinnornas upplevelser av stigmatisering i relation till enabling och disabling stigma.

Att befinna sig i missbruk och kriminalitet står, som nämnt ovan, i total kontrast till samhällets identitetsvärden vilket kan medföra en stigmatisering av individen i fråga (Goffman, 1963/2011, s. 11). Att avlägsna sig från en sådan livsstil innebär däremot inte nödvändigtvis att stigmatiseringen upphör. Det synliggörs bland annat i respondenternas berättelser om deras sociala liv där de som före detta kriminella individer tenderar att undvika social interaktion med andra som inte avvikit från samhällets normativa identitetsvärden. I likhet med de anpassningssätt som nämnts tidigare är detta att betrakta som ytterligare en strategi för att inrätta sig efter normativa samhällsvärden (Goffman, 1963/2011, ss. 21-23). Sålunda finns det en märkbar tendens hos samtliga respondenter, oberoende av vilken grad de upplever sig vara stigmatiserade, att söka sig till likasinnade individer som erhåller dylika erfarenheter av beroendeproblematik. Följande citat beskriver denna process;

./.../ men jag har fått väldigt mycket stöttning av *nämner organisation* som då har förståelse för min problematik alltså så [...] de har liksom haft förståelse för att jag har mått sämre ibland, bättre ibland liksom vissa saker jag har varit rädd för liksom, vissa saker har jag varit helt okunnig om liksom ./.../

Trots att stigmatiserade individer tenderar att söka vägledning och acceptans av likasinnade individer är det av relevans att begrunda huruvida detta även kan betraktas som ett resultat av individens stigmatisering. Med detta menas att individens stigma kan medföra reducerade möjligheter att söka nya kontakter utan risk för att bli utsatt för informella sanktioner (Goffman, 1963/2011, ss. 21-23). Därmed ter det sig mindre problematiskt för studiens respondenter att söka sig till andra individer med kriminell bakgrund eller annan beroendeproblematik. Därav kan ett antagande göras om att samtliga respondenter sökt sig till likasinnade individer som ett resultat av en medvetenhet om att man mer eller mindre har avvikit från samhällets normativa värden. Således kan det innebära att individen även är medveten om sin eventuella stigmatisering. Sammantaget uppvisar ovanstående att det finns tendenser hos respondenterna att på olika sätt vidta mer eller mindre omfattande

anpassningssätt som en stigmatiserad individ. En sådan åtgärd ter sig vara väsentlig för individer som bär på ett stigma för att underlätta återintegreringsprocessen i det normativa samhället.

5.2.2 Stigmatisering utifrån ett genusperspektiv

Märkbara skillnader kan påvisas mellan studiens manliga respektive kvinnliga respondenter relaterat till huruvida de upplevt att deras könsidentitet haft en inverkan på återintegreringsprocessen. Som konstaterats tidigare erhåller samtliga intervjupersoner, oberoende av deras könsidentitet, en liknande bakgrund av kriminalitet och missbruk. Med anledning av detta kan ett antagande därmed göras att samtliga individer tillskrivits stigma baserade på liknande premisser. Å andra sidan är det väsentligt att konkretisera det som Goffman (1963/2011, ss. 55-56) framför gällande hur ett stigma kan gestaltas olika beroende på vem som bär det. Sådana skillnader kan påvisas i studiens tre teman; (1) arbetsliv, (2) föräldraskap och (3) socialt liv.

Under kategorin arbetsliv kan märkbara skillnader påvisas bland studiens respondenter där det framför allt går att identifiera distinkta kontraster mellan de manliga respektive kvinnliga respondenterna. Som berörts tidigare (se punkt 5.1.1) beskriver kvinnorna i större omfattning att de upplevt svårigheter i den arbetssökande processen som före detta kriminell. Majoriteten av studiens kvinnliga intervjupersoner uppger hur de upplever att sådana svårigheter särskilt grundar sig i deras könsidentitet. Nedan följer ett citat som understryker detta;

Det är mycket mycket mycket värre att söka jobb som före detta kriminell kvinna, det ser jag fortfarande än idag då på de kvinnor vi träffar, att det är svårt för dem att få jobb /.../ för att det är något tabubelagt där, lite stigma över det /.../ man blir så dömd liksom, den här stigmatiseringen, en kvinna som varit kriminell [...] nu har jag varit dömd för våldsdömmar dessutom och det är inte så j*vla kul att ha på sitt cv som kvinna, är man en man är det ju inte så farligt om man klappat till någon på käften liksom.

I återintegreringsprocessen för före detta kriminella individer kan en motsättning till normativitet skildras i arbetslivet. En utmärkande faktor som studiens kvinnliga respondenter upplever har försvårat den arbetssökande processen är att fokus lagts på utdrag ur belastningsregistret, till skillnad från de manliga respondenterna som inte nämnt en sådan

svårighet. Återigen bör det nämnas att majoriteten av studiens kvinnliga respondenter upplevt att deras könsidentitet tagits i beaktning vid arbetsökandet och förstärkt en redan befintlig stigmatisering. Sammantaget uppvisas ett tudelat problem som kan konkretiseras med begreppet dubbel avvikelse där kvinnorna å ena sidan kan betraktas som avvikande till följd av sin tidigare kriminalitet, å andra sidan avviker från den traditionella könsroll som är förknippad med femininitet. I sin tur kan en dubbel avvikelse tänkas grunda sig i idén om att kvinnor utmanar den redan etablerade uppfattningen som finns kring den kvinnliga könsrollen (Newburn, 2017, ss. 330-333). I likhet med nyssnämnda skildrar West & Zimmerman (1987, ss. 143-144) att respektive könsroll omfattas av olika sociala symboler och uttryck som granskas av den sociala omgivningen. Därav kan kriminalitet betraktas som en symbol som inte faller inom ramen för den kvinnliga stereotypen. Likaså finns det symboler för den manliga stereotypen som i kontrast till den kvinnliga könsrollen snarare uppvisar ett större utrymme och acceptans för egenskaper som anses vara förknippade med kriminalitet (Newburn, 2017, ss. 330-333). I praktiken innebär det att de kvinnliga respondenter som upplevt svårigheter som är relaterade till deras könsidentitet i större utsträckning utsatts för en dömande inställning från omgivningen. Följaktligen kan det bedömas vara informella sanktioner som tilldelats kvinnorna till följd av deras avvikelse från den traditionella kvinnliga könsrollen (Goffman, 1963/2011, ss. 21-23). Följande citat skildrar det nyssnämnda;

/.../ människor som typ egentligen inte har någon som helst aning om vem jag ens är som person eeh [...] jag tror inte att man förstår hur dömande folk egentligen kan vara om man själv aldrig har eeh varit kriminell och absolut inte om man inte varit en kriminell kvinna /.../

Med hänsyn till omfattningen av studiens insamlade material, kan det däremot inte med säkerhet konstateras att alla före detta kriminella kvinnor upplevt en sådan problematik. Likaså är det inte möjligt att säkerställa huruvida de manliga respondenterna upplevt att utdrag ur belastningsregister försvårat deras arbetsökande process då detta inte framkommit i intervjuerna. Utgår man däremot från en idé om att före detta kriminella kvinnor bedöms vara dubbelt avvikande på grund av deras bakgrund av kriminalitet samt deras könsidentitet, kan en skillnad urskiljas vid en jämförelse med de manliga respondenterna. Förutsatt att en avvikelse från den kvinnliga könsrollen medför att man betraktas som dubbelt avvikande, innebär det att före detta kriminella män enbart avviker från rättslig normativitet. Ett sådant

antagande kan därmed anses ligga till grund för att studiens manliga respondenter, under intervjutillfällena, inte redogjort för samma problematik i den arbetssökande processen. Det skildras genom citatet nedan;

/.../ Jag fick ju till och med vissa av de arbeten jag sökte under tiden jag var i missbruket och kriminaliteten och allting. Men ehh jag gjorde ju inga direkta försök med arbetssökandet efter jag blivit ren direkt för då fick jag ju erbjudandet om att arbeta på *nämner organisation*.

Likt ovan, kan skillnader påvisas mellan de manliga respektive kvinnliga respondenternas föräldraskap. Gemensamt bland studiens kvinnliga intervjupersoner är att de upplevt förväntningar från omgivningen angående deras föräldraskap efter att de avlägsnat sig från en kriminell livsstil. Nedanstående citat illustrerar detta;

/.../ samhället kommer aldrig någonsin att förlåta mig och det speglade mycket när jag skaffade barn /.../ och då kunde jag se det på andra föräldraskap, jag blev lite dömd på det och jag har fått j*vligt obefogade orosanmälningar till soc, anonyma givetvis /.../ då började jag se mönster av att jag kommer få käka den här skiten för resten av mitt liv /.../

Motsvarande tendenser som tidigare beskrivits gällande de kvinnliga respondenternas dubbla avvikelse kan således påträffas även i rollen som mamma. Utgår man från att det föreligger redan etablerade egenskaper för kvinnlig normativitet, blir det märkbart att kriminalitet och missbruk inte korrelerar med den traditionella rollen som mamma. I sin tur grundar detta sig i idén om könsroller där en kvinna skall anses erhålla egenskaper såsom undergivenhet, passivitet och vårdande, något som också kan tänkas återfinnas i rollen som mamma. Avvikelse från en sådan föräldraroll innebär således även en avvikelse från sin könsroll. Återigen kan dubbel avvikelse appliceras i detta anseende för att åskådliggöra när individen å ena sidan avviker från rättslig normativitet, å andra sidan avviker från sin könsroll (Newburn, 2017, s. 330-333).

Oberoende av att studiens kvinnliga respondenter upplevt förväntningar på deras föräldraskap från omgivningen, är det även ytterst väsentligt att framhålla att de tenderar att erhålla liknande förväntningar på sig själva;

Ja men att man ska vara en bra mamma men det är ju, ja men jag vill ju vara ansvarstagande och sådär och det är väl naturligt egentligen eftersom jag inte varit ansvarstagande. /.../ Det är väl de förväntningarna jag haft på mig själv som jag fått öva mycket på.

Härav är det av särskild relevans att betona individens valmöjligheter som följer av att uppträda i enlighet med sin könsroll (West & Zimmerman, 1987, ss. 135-137). Mot bakgrund av detta kan tendenser urskiljas mellan begreppet accountability och studiens kvinnliga respondenter. I takt med samhällets etablerade förväntningar på den kvinnliga könsrollen, kan kvinnor därmed antas ha utvecklat liknande förväntningar på sig själva (West och Zimmerman, 1987, s. 140). Orsaken till att de kvinnliga respondenterna i hög grad upplevt ett stort ansvar att inta rollen som mamma kan därav grunda sig i att de blivit ifrågasatta av omgivningen i sina föräldraroller. En av kvinnorna beskriver följande; “/.../ ni ska veta hur många gånger jag har fått höra att jag är så okvinnlig eller att jag är en dålig mamma /.../”.

Till följd av att merparten av kvinnorna erhåller förväntningar på sig själva att inrätta sig i rollen som mamma, agerar de även i enlighet med deras förväntade könsroll. Det innebär i sin tur att de infinner sig inom samhällets ramar samtidigt som de agerar i enlighet med de förväntningar som finns på dem som kvinnor och därmed deras roll som förälder (West & Zimmerman, 1987, s. 140.) Å andra sidan är det väsentligt att ta i beaktning att ansvaret för att upprätthålla sin könsroll inte nödvändigtvis måste vara jämnt fördelat mellan olika individer (ibid). Detta blir särskilt märkbart vid observation av studiens manliga respondenter. I kontrast till de kvinnliga respondenterna har merparten av männen inte reflekterat över huruvida de upplevt förväntningar på deras föräldraskap. Följaktligen är det mer vanligt förekommande bland de kvinnliga respondenterna att inta en aktiv föräldraroll medan hälften av studiens manliga respondenter uppger att de inte är närvarande föräldrar. Mot bakgrund av ovanstående empiriska material går det att urskilja skillnader i de manliga respektive kvinnliga respondenternas föräldraroller. I kontrast till de egenskaper som ligger till grund för den kvinnliga könsrollen, erhåller män andra förväntade egenskaper såsom dominans, våldsamhet och styrande (Newburn, 2017, ss. 330-333). Förutsatt att män skall uppträda i enlighet med nyssnämnda egenskaper, kan det till skillnad från de kvinnliga respondenterna te sig mer accepterat att som man inte inta en aktiv föräldraroll (West & Zimmerman, 1987, s. 140). Nedanstående citat från en av de manliga respondenterna belyser hur han tagit ett aktivt val att avstå från rollen som förälder;

/.../ Många säger ju det att “barnen är allt” och “barnen är hela världen” och jag köper det men någonstans så tycker jag att jag har tagit ansvar /.../ visst de har inte haft någon pappa när de vuxit upp men jag har iallafall inte varit i närheten och ställt till en massa problem hela tiden eller dykt upp och försvunnit eller lovat grejer som jag inte kunnat hålla /.../

Ytterligare underlag ur de manliga respondenternas livsberättelser som stärker ovanstående är att merparten inte reflekterat över huruvida deras föräldraskap blivit ifrågasatt av omgivningen;

/.../ näe jag ska vara ärlig med att säga att jag har nog inte känt mig så himla ifrågasatt men det är klart att man någon gång eeh fått höra eeh liksom att man inte är en särskilt bra farsa liksom men det har jag ju vetat om och så har det ju varit /.../

Som konstaterats tidigare kan ett antagande göras att en kvinnlig könsroll i högre grad tenderar att erhålla egenskaper som anses vara förknippade med en föräldraroll. En paradox som därmed kan anträffas i intervjun med en av de manliga respondenterna är att han, till skillnad från resterande manliga respondenter, upplevt ett mindre utrymme att inta en föräldraroll, då mamman till barnet sågs som den primära vårdnadshavaren. Således upplevde den manliga respondenten svårigheter i att erhålla samma rättigheter kring vårdnaden av barnet, som mamman, även efter att han avlägsnat sig från kriminalitet och missbruk. I detta fall blir det problematiskt för pappan att inta en önskad föräldraroll parallellt med att mamman blir den primära vårdnadshavaren och därmed får ett större ansvar. Återigen kan detta bedömas grunda sig i de socialt konstruerade könsroller som existerar (West & Zimmerman, 1987, s.140). Utgår man därmed från att kvinnan betraktas som den primära vårdnadshavaren med störst ansvar över barnet, då detta i högre grad korrelerar med hennes könsroll, är en tänkbar konsekvens att utrymmet för mannens föräldraskap minimeras. Däremot kan ett större ansvar i föräldraskapet i sin tur resultera i att kvinnan kan ifrågasättas från omgivningen om hon inte agerar i enlighet med sin normativa könsroll. Konsekvensen av nyssnämnda kan bli att den förälder som anses vara den primära vårdnadshavaren, i detta fall kvinnan, får mer att bevisa i sin föräldraroll. Ovanstående skillnader mellan respondenternas föräldraskap kan således grunda sig i en social interaktion där omgivningen har en avgörande roll för hur könsroller konstrueras och upprätthålls. Den sociala

interaktionen utgörs av att omgivningen initialt konstruerar förväntningar på könsrollerna som i sin tur lägger grunden för vilket utrymme respektive könsroll har att röra sig inom (West & Zimmerman, 1987, ss. 143-144). I relation till studiens respondenter åskådliggörs detta i deras föräldraskap där de blivit ifrågasatta i olika grad samt i vilken utsträckning de påverkats till att inta en föräldraroll. Av detta skäl kan ett antagande göras, utifrån det insamlade empiriska materialet, att utrymmet som föreligger för huruvida man hålls ansvarig i sin roll som förälder grundar sig i vilka förväntningar samhället skapat för respektive könsroll.

Övergripande delar i kategorin socialt liv har tidigare berörts (se punkt 5.2.1). Oberoende av det är det av vikt att belysa de könsrelaterade skillnader som kan påträffas i detta anseende. Merparten av respondenterna har upplevt ett ifrågasättande till följd av deras kriminella bakgrund, men däremot i varierande utsträckning. Relaterat till Goffman (1963/2011, ss. 55-56) kan sådana distinktioner bedömas som ett resultat av att liknande egenskaper kan medföra en varierad grad av stigmatisering hos individen i fråga. Med grund i det empiriska material som finns att tillhandahålla från respondenterna kan en livsstil som före detta kriminell kvinna ses som en klandervärd egenskap (ibid). Ett sådant antagande kan göras då merparten av de kvinnliga respondenterna upplevt ett större ifrågasättande i deras återintegreringsprocess till följd av deras före detta kriminella livsstil. Emellertid kan ett sådant ifrågasättande tänkas ha sin grund i kvinnornas könsidentiteter som inte anses korrelera med de normativa egenskaper som går i linje med en kvinnlig könsroll (West & Zimmerman, 1987, s. 143-144);

Näe men det är bara så j*vla tråkigt att se hur jag som kvinna blir behandlad på ett helt annat sätt än ja men en man helt enkelt [...] men det ska jag också säga att det inte ju inte bara män som dömer mig utan det är även kvinnor /.../

Till skillnad från nyssnämnda uppger de manliga respondenterna att de inte erhåller erfarenheter av att bli ifrågasatta av omgivningen till följd av deras könsidentitet. I relation till detta är det värt att belysa att en före detta kriminell man inte nödvändigtvis betraktas som hedervärd till följd av sin kriminalitet (Goffman, 1963/2011, ss. 55-56). Däremot kan mönster påträffas bland de manliga respondenterna då de utsätts för färre informella sanktioner, som exempelvis ifrågasättande, trots att de i enlighet med kvinnorna har en bakgrund präglad av kriminalitet och missbruk. Det kan således indikera på att en kriminell livsstil inte avviker

från den manliga könsrollen i samma utsträckning som den gör rörande den kvinnliga könsrollen (West & Zimmerman, 1987, ss. 143-144). Det upplevda ifrågasättandet som de manliga respondenterna beskriver är enligt de själva befogat till följd av deras bakgrund som präglats av bristfällig pålitlighet. Ifrågasättandet har huvudsakligen berört dem som före detta kriminella individer snarare än deras könsidentitet;

Alltså jag har nog inte riktigt reflekterat över det [...] jag tror att alla har ett ansvar att rätta till sina liv efter något sånt som jag gjort men sen känns det inte riktigt som att det skulle ha och göra med att jag är man [...] eller liksom näe jag har nog aldrig tänkt så /.../

Sammantaget kan det, med avstamp i ovanstående, konstateras att det till viss del föreligger skillnader i huruvida män respektive kvinnor relaterar sin stigmatisering till deras könsidentitet. Sådana skillnader kan tänkas föreligga till följd av de förväntningar som föreligger på respektive könsroll (West & Zimmerman, 1987, ss. 143-144). Att flertalet av de manliga respondenterna inte har reflekterat över huruvida deras könsidentitet kan ha haft en påverkan på omgivningens syn av dem, bidrar till att det förefaller sig förklarligt att de inte heller upplevt att de blivit behandlade där utefter. Av den anledning är det inte förvånansvärt att merparten av de manliga respondenterna inte erhåller erfarenheter av att ha utsatts för informella sanktioner på grund av deras könsidentitet, i lika stor utsträckning som de kvinnliga respondenterna (Goffman, 1963/2011, ss. 21-23). Som berörts tidigare (se punkt 5.2.1) kan ett karaktärsstigma identifieras bland studiens samtliga respondenter till följd av deras kriminella bakgrund som präglats av bristfällig tillförlitlighet. Om man utgår från att kvinnor stigmatiseras i högre grad än män, som ett resultat av deras könsidentitet, kan även ett tribalt stigma urskiljas. Till följd av deras kvinnliga könsidentitet kan tendenser av ett tribalt stigma åskådliggöras då kvinnorna kan tänkas särskiljas från resterande normativa samhälle på grund av deras kön. Sociala anseenden tenderar därmed att ha en avgörande roll i vilken utsträckning ett stigma får fäste på individen i stigmatiseringsprocessen (Goffman, 1963/2011, ss.12-18).

5.2.3 Stigmatisering utifrån maktförhållanden

Som konstaterats under föregående rubriker i studiens analysavsnitt, kan vissa könsrelaterade skillnader påvisas i återintegreringsprocessen för före detta kriminella. Teorier rörande

stigmatisering tenderar att förhålla sig relativt individfokuserade. Således finns ett behov att, förutom att belysa eventuella könsrelaterade skillnader, ytterligare nyansera sådana teorier med syfte att kasta ljus på de eventuella maktförhållanden som kan ligga till grund för stigmatisering.

Som nämnts tidigare kan könsroller påverka synen på individens stigmatisering. I sin tur kan detta betraktas som ett resultat av att vissa socialt konstruerade grupper har mer makt än andra att avgöra vad som anses vara acceptabelt beteende för män respektive kvinnor (West & Zimmerman, 1987, ss. 145-147). Mot bakgrund av att West och Zimmerman (ibid) utgår från att män är den sociala grupp som besitter denna makt, tenderar kvinnor att mer frekvent bli den grupp som påverkas mest av en sådan maktstruktur. I praktiken innebär det sålunda att individer som tillhör de sociala grupper som har mest makt i samhället, kan erhålla en större acceptans från omgivningen, trots eventuell avvikelse genom kriminalitet och missbruk. Följaktligen innebär det inte nödvändigtvis att individer som tillhör sådana mäktiga grupper inte kan utsättas för stigmatisering. Kriminalitet och missbruk står oberoende av detta i kontrast till samhällets normativa identitetsvärden och kommer således fortsatt att betraktas som avvikande beteende (Goffman, 1963/2011, s. 11).

I samband med ovanstående är det dessutom väsentligt att belysa att en individ kan avvika från mer än en social grupp och därmed utsättas för ytterligare stigmatisering. En korrelation kan påvisas mellan de könsrelaterade skillnader som anträffats i denna studie och idén om att vissa sociala grupper besitter mer makt än andra (West & Zimmerman, 1987, s.145-147). Det kan framför allt belysas genom att studiens kvinnliga respondenter i högre grad uppvisat tendenser på en mer påtaglig stigmatisering som de upplever är grundad i deras könsidentitet. Sådana maktförhållanden kan potentiellt skildras i kvinnornas upplevelser kring de svårigheter som de upplever att de stött på i den arbetssökande processen, samt att en större andel kvinnor än män upplevt ett ifrågasättande av deras föräldraskap. Om man utgår från idén om att män är den grupp som besitter mest makt i samhället, förefaller de könsrelaterade skillnader mellan studiens kvinnliga och manliga respondenters stigmatisering, förklarliga. Ett antagande om vilka sociala grupper som besitter mest makt i samhället kan onekligen inte göras med säkerhet eller generaliseras till studiens respondenter på grund av dess omfattning. Däremot kan delar ur studiens resultat indikera på att sådana skillnader kan påträffas. Återigen kan dubbel avvikelse appliceras i detta anseende för att betona de tendenser som

kvinnorna mer frekvent ter sig uppleva av att avvika både från normativa samhällets identitetsvärden och deras könsroll (Newburn, 2017, ss. 330-333).

Perspektivet som åskådliggörs ovan, skiftar fokus från ett snävt mikroperspektiv till ett mer omfattande makroperspektiv. Teorier om stigmatisering i enlighet med den som Goffman (1963/2011) illustrerat, bidrar otvivelaktigt till en utökad förståelse av hur avvikande individer kan betraktas av det normativa samhället. Däremot är det av vikt att belysa att ett sådant perspektiv utelämnar faktorer som kan bidra till strukturella skillnader individer sinsemellan, och som därmed kan påverka individens stigmatisering ytterligare, som exempelvis könsidentitet. Detta går i linje med det konstaterade som Link & Phelan (2001, s. 366) framför gällande att makt och stigmatisering samverkar. Följaktligen menar Link & Phelan (2001, s. 375) att maktstrukturer återfinns i sociala, ekonomiska och politiska aspekter och kan på så sätt påverka redan socialt utsatta grupper i samhället. Emellertid kan enbart studiens resultat relateras till den sociala aspekten då ett antal könsrelaterade skillnader i återintegreringsprocessen för före detta kriminella individer kan påträffas. Således kan stigma betraktas vara ett resultat av en maktobalans där sociala aspekter såsom individens könsidentitet kan inneha en mer eller mindre omfattande påverkan. Sådana maktrelationer kan gestaltas i olika sammanhang i individens tillvaro (ibid).

Det finns ett flertal svårigheter som de kvinnliga respondenterna upplevt i återintegreringsprocessen som tyder på en maktobalans i samhället. Ett belysande exempel är att alla kvinnliga respondenter upplevt svårigheter i den arbetssökande processen, då de nekats yrken till följd av deras belastningsregister i jämförelse med studiens manliga respondenter som inte upplevt sådana svårigheter. Likaså tenderar kvinnorna att i högre utsträckning än männen uppleva att de blir ifrågasatta av den sociala omgivningen till följd av deras kriminella bakgrund, något som också tyder på en maktstruktur som används som ett verktyg för att upprätthålla önskvärda attribut (Link & Phelan, 2001, s. 375). Att studiens kvinnliga respondenter mer frekvent ter sig uppleva diskriminering av omgivningen, till följd av deras könsidentitet, kan anses korrelera med Link & Phelans (2001, s. 377) idé om att graden av statusförlust och diskriminering är förknippat med i vilken omfattning individen avviker från den normativa gruppen. Härav blir det särskilt tydligt vid observans av studiens manliga respondenter att de i mindre omfattning kan anses avvika från den normativa gruppen. Ett sådant antagande kan göras mot bakgrund av att de i mindre utsträckning än de kvinnliga respondenterna upplevt diskriminering till följd av deras könsidentitet (ibid).

6. Slutledning

Ambitionen med denna studie har varit att undersöka före detta kriminella individers återintegreringsprocess i relation till stigmatisering. Vidare har studien även ämnat att kartlägga huruvida det föreligger könsrelaterade skillnader i återintegreringsprocessen för före detta kriminella. Studien har utgått från följande frågeställningar; *1. Hur kan före detta kriminella individers erfarenheter av en återintegreringsprocess skildras med avstamp i teori om stigma? 2. Finns det könsrelaterade skillnader i återintegreringsprocessen för före detta kriminella individer och, om så är fallet vad kan sådana skillnader bero på?*

Den första frågeställningen kan besvaras genom studiens resultat och analys där det framkommit att det föreligger hinder i återintegreringsprocessen hos före detta kriminella individer. Med avstamp i Goffmans (1963/2011, ss. 11, 21-23) teori om stigmatisering kan sådana hinder betraktas som ett resultat av att kriminalitet och missbruk inte går i linje med samhällets normativa identitetsvärden. Vidare kan ett karaktärsstigma identifieras hos samtliga respondenter där kriminalitet och missbruk betraktas som deras primära egenskaper. En sådan stigmatiseringsprocess kan kvarstå och på så sätt medföra ytterligare svårigheter i individens återintegreringsprocess (Goffman, 1963/2011, ss.12-18). Till följd av detta har samtliga respondenter vidtagit olika åtgärder för att kunna reglera sina anpassningssätt i det normativa samhället (Goffman, 1963/2011, ss. 21-23).

I relation till studiens andra frågeställning kan man utifrån de tre genomgripande kategorierna arbetsliv, föräldraskap och socialt liv konstatera att det till viss del föreligger könsrelaterade skillnader mellan studiens respondenter. Emellertid är det ytterst väsentligt att betona att sådana skillnader inte gäller för alla respondenter. En genomgående trend som däremot kan påvisas är att kvinnor i högre grad än män tenderar att uppleva att de blivit ifrågasatta av samhället till följd av deras kriminella bakgrund och könsidentitet. Som nämnts tidigare kan en sådan problematik förklaras som en dubbel avvikelse mot bakgrund av att kvinnorna dels avviker från rättsliga normer och dels från den traditionella könsrollen som är förknippad med femininitet (Newburn, 2017, ss. 330-333). Grunden till detta kan i sin tur förklaras med hjälp av att respektive könsroll innefattar olika sociala symboler och uttryck som anger hur stereotypen för män respektive kvinnor förväntas uppträda. Det kan således medföra att en kriminell livsstil inte anses avvika från den manliga könsrollen i samma utsträckning som den gör rörande den kvinnliga könsrollen (West & Zimmerman, 1987, ss. 143-144). Med

återkoppling till Goffman (1963/2011, ss. 55-56) kan detta ytterligare betraktas som ett resultat av att ett stigma kan te sig olika beroende på vem som bär på det.

En signifikant problematik som bör belysas vad gäller studiens generaliserbarhet är att det insamlade materialet har sin grund i subjektiva erfarenheter och upplevelser. Vid replikation av studien förefaller det därmed komplext att uppnå ett kongruent empiriskt material. Vidare grundar sig studien på ett förhållandevis lågt antal respondenter vilket implicerar att resultatet inte är att betrakta som generaliserbart i förhållande till det omfattande ämne som studeras. Oberoende av detta ansåg vi att semistrukturerade intervjuer var ett optimalt metodologiskt övervägande för denna studie då syftet var att kartlägga respondenternas egna upplevelser och erfarenheter kring ämnet. Med det sagt, är vi medvetna om att studiens resultat inte kan tillämpas för att återspegla den totala populationen. Studien bidrar snarare till att utöka förståelsen för vilka förklaringar som kan ligga till grund för de eventuella svårigheter som före detta kriminella män och kvinnor upplever i återintegreringsprocessen som löper efter en kriminell bakgrund.

Stigmatisering och eventuella könsrelaterade skillnader i återintegreringsprocessen för före detta kriminella kan få betydelse för samhällets bredare sociala dynamik. Oberoende av kön, står kriminalitet och missbruk i kontrast till det normativa samhället vilket medför att individer som erhåller en sådan bakgrund kan betraktas som en socialt utsatt grupp. För att kunna reducera en sådan distans mellan samhällets sociala grupper är det därför essentiellt att skildra de eventuella bakomliggande faktorer, som bland annat kön. Sålunda bidrar studien till ytterligare kunskap på forskningsfältet vad gäller före detta kriminellas återintegrering. Att åskådliggöra påverkan av könsidentitet och könsroller i återintegreringsprocessen är av stor vikt för att skapa en utökad förståelse för stigmatisering av före detta kriminella.

Avslutningsvis är kriminalitet ett omfattande och komplext forskningsfält och därmed finns det betydligt fler aspekter att vidare undersöka än de som förekommit i denna studie. För framtida forskning hade det därmed varit givande att undersöka vilka samhällliga insatser som görs för före detta kriminella individer efter avtjänat straff. Genom att kartlägga sådana insatser åskådliggörs även vilka eventuella brister och förbättringsområden som löper parallellt. I sin tur kan det vidare kasta ljus över huruvida svenska myndigheter som är delaktiga i återintegreringsprocessen för före detta kriminella är i behov av könsspecifika policyer och satsningar.

7. Källförteckning

- Alpajora, B., Beker, J., DeAngelis, T., Kramer, I., Sinko, R. (2020). "Experience of Stigma Post Incarceration: A Qualitative study". *The Open Journal of Occupational Therapy*. Vol. 8. No. 4. pp. 1-16.
- Bryman, Alan. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber ekonomi.
- David, M., D. Sutton, C. (2016). *Samhällsvetenskaplig metod*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Goffman, Erving. (2011) [1963]. *Stigma. Den avvikandes roll och identitet*. 4. Uppl. Lund: Studentlitteratur.
- G. Link, Bruce & C. Phelan, Jo. (2001). *Conceptualizing Stigma*. Vol. 27. pp. 363-385. *Annu. Rev. Sociol.* (2001). 27:363–85.
- Granhag, P. A., Strömvall, L., Ask, K., Landström, S. (2021). *Handbok i rättspsykologi*. 2. Uppl. Lund: Liber.
- Johansson, Anna. (2005/2012). *Narrativ teori och metod. Med livsberättelsen i fokus*. Lund: Studentlitteratur.
- K. Wesely, J & C. Dewey, S. (2018). "Confronting Gendered Pathways to Incarceration: Considerations for Reentry Programming". Vol. 45, No. 1 (151), *Emancipatory Justice: Confronting the Carceral State* (2018), pp. 57-82.
- Newburn, Tim. (2017). *Criminology*. London: Routledge.
- Spjeldnes, S. & Goodkind, S. (2009). "Gender Differences and Offender Reentry : A Review of the Literature." *Journal of Offender Rehabilitation*. London: Routledge. No. 48. pp. 314-335.
- Sveriges Radio. (2021). "Kriminalitet tar allt större plats i media".
<https://sverigesradio.se/artikel/kriminalitet-tar-allt-storre-plats-i-media> [Hämtad: 2023-04-12]
- Vetenskapsrådet. "Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning". Stockholm: Vetenskapsrådet.
https://www.vr.se/download/18.68c009f71769c7698a41df/1610103120390/Forskningsetiska_principer_VR_2002.pdf [Hämtad: 2023-03-28]

West, C. & Zimmerman, Don H. (1987). Doing Gender. *Gender & Society*. Vol. 1. No. 2. pp. 125-151.

8. Bilagor

Bilaga 1: Intervjuguide

Studiens övergripande teman:

(1) Arbetsliv

- Hur skulle du beskriva att det var att söka arbete som före detta kriminell man/kvinna?
- Sökte du (nytt) jobb efter att du tagit dig ur kriminaliteten?
  - Om ja, hur upplevde du att processen var?
  - Upplevde du några svårigheter kopplat till detta som före detta kriminell man/kvinna?
- Hur skulle du beskriva skillnaden i ditt arbetsliv efter du tog dig ur kriminaliteten gentemot när du var aktiv i kriminaliteten?

(2) Föräldraskap

- Har du barn?
- Vill du beskriva hur du upplevde vägen tillbaka till föräldraskapet efter att du tagit dig ur kriminaliteten?
- Hur skulle du beskriva att din roll som förälder har förändrats efter att du tagit dig ur kriminaliteten?
- Hur upplever du att omgivningen såg på dig som förälder efter att du tagit dig ur kriminaliteten som kriminell kvinna/man?
- Har du upplevt att ditt föräldraskap blivit ifrågasatt till följd av att du är före detta kriminell man/kvinna?
  - Om ja, av vem? (ex. utomstående, familjemedlemmar, vänner)
  - Kan du exemplifiera i vilka situationer detta har inträffat?

(3) Socialt liv

- Vill du berätta kort om hur ditt sociala liv såg ut innan du tog dig ur kriminaliteten?
- Vill du berätta kort om hur ditt sociala liv såg ut efter du tog dig ur kriminaliteten?
- Uppsökte du gamla bekantskaper efter att du tagit dig ur kriminaliteten?
  - Om ja, hur skulle du beskriva den processen?
- Hur upplevde du, och hur skulle du beskriva vägen tillbaka till det sociala livet som före detta kriminell man/kvinna?

- Har du upplevt problematik i samband med detta?

Avslutande fråga:

- Har du upplevt att det förekommit generella förväntningar på dig som före detta kriminell man/kvinna?

Bilaga 2: Informerat samtycke

Informerat samtycke för deltagande i studie:

- Jag bekräftar att jag fått muntlig information om studien samt fått läsa frågorna på förhand.
- Jag är medveten om min möjlighet att få lov att läsa innehållet innan inlämning i syfte att kontrollera riktigheten i det som framförs som mina meningar.
- Jag ger mitt samtycke till att delta i studien och vet att mitt deltagande är helt frivilligt.
- Jag är medveten om att jag när som helst och utan förklaring kan avsluta mitt deltagande.
- Jag är medveten om att de samtal jag deltar i kommer att spelas in, transkriberas, analyseras och redovisas (där enskilda individer inte benämns).
- Jag är medveten om att delar av det inspelade samtalet kommer att visas för en liten grupp studenter samt lärare med syfte att diskutera studentens (som håller i samtalet) prestation och därefter raderas.

Genom att kryssa i rutan nedan samtycker jag till att delta i projektet

- Jag samtycker

Underskrift, Ort, Datum
